

Henryk Bogacki

"Zum Problem Unfehlbarkeit :
Antworten auf die Anfrage von Hans
Küng", wyd. Karl Rahner,
Freiburg-Basel-Wien 1971 : [recenzja]

Collectanea Theologica 42/2, 191-192

1972

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

czasie kształtują się terminy, które w teologii wiary były nie tylko używane do ostatnich dni, ale przetrwały nawet wszelkie przemiany w teologii. Tzw. analiza aktu wiary obracała się w ramach zakreślonych w zasadniczych zarysach przez teologię średniowieczną. Względy te zachęcają do zapoznania się z ówczesną koncepcją teologiczną wiary i poznania Boga.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Wolfgang MARCUS, *Der Subordinationismus als historiologisches Problem. Ein Beitrag zu unserer Kenntnis von der Entstehung der altchristlichen „Theologie“ und Kultur unter besonderer Berücksichtigung der Begriffe „oikonomia“ und „theologia“*, München 1963, Max Hueber Verlag, s. 183.

Niewielka objętościowo rozprawa poświęcona jest subordynacjanizmowi, zbadanemu dotąd w małym stopniu. Autorzy posługiwali się uproszczonymi ocenami tego skomplikowanego zjawiska w historii dogmatów. Szczególnie niejasna jest interpretacja tego kierunku w okresie przedariańskim. W Marcus przedstawia naprzód wyjaśnienia podawane przez badaczy XIX i XX wieku (s. 14—35), a następnie przeprowadza własną analizę. Subordynacjanizm wiąże się ściśle z początkami teologii chrześcijańskiej, zwłaszcza z pojęciami *oikonomia* i *theologia*. Historia znaczenia pierwszego terminu nie znalazła dotąd należytego opracowania i wywody autora na ten temat są niezwykle cenne. Tymczasem właśnie *oikonomia* interesuje myślicieli chrześcijańskich pierwszych wieków. Dopiero od Ariusza skupia na sobie uwagę raczej *theologia*. Marcus dokonał analizy około 80—90 tekstów ojców przedniejszych, które zdają się posiadać zabarwienie subordynacjańskie. Wykazał, że „subordynacjanizm” ten jest całkowicie prawowierny, ponieważ wyraża podejście „ekonomiczne”: Słowo i Duch Święty są podporządkowane Ojcu, gdyż od niego pochodzą. Nie pociąga to wcale za sobą ontologicznego umniejszenia i uzależnienia. Natomiast stanowisko Ariusza jest „teologiczne”, albowiem głosi ontologiczne podporządkowanie drugiej i trzeciej osoby Trójcy św. Dlatego też zdaniem autora obydwa subordynacjanizmy nie mają ze sobą nic wspólnego, a subordynacjanizm „ekonomiczny” wyznają także ojcowie IV wieku występujący przeciw Ariuszowi. Studium W. Marcusa stanowi ciekawą próbę nowego wyjaśnienia niektórych sporów trynitarnych pierwszych wieków.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

Zum Problem Unfehlbarkeit. Antworten auf die Anfrage von Hans Küng, wydał Karl Rahner, Freiburg—Basel—Wien 1971, Verlag Herder, s. 376 (*Quaestiones disputatae*, t. 54).

Swego czasu H. Küng stwierdzał z pewnym ubolewaniem, że jego dzieło *Die Kirche* spotkało się z nikłym rezonansem u teologów niemieckich¹³. Nie można tego powtórzyć o najbardziej kontrowersyjnej publikacji tego autora — *Unfehlbar?*, gdyż tom 54 serii *Quaestiones disputatae*, wydany przez K. Rahnera, zbiera zasadnicze reakcje teologów przede wszystkim niemieckiego obszaru językowego¹⁴. Prezentacja dyskusji wokół *Die Kirche* wyszła z druku w cztery lata po ukazaniu się dzieła i miała ambicję przedstawić w sposób możliwie pełny reakcje tak pochwalne, jak krytyczne. K. Rahner

¹³ Por. *Diskussion um Hans Küng „Die Kirche“*, wyd. H. Häring i J. Nolte, Freiburg—Basel—Wien 1971.

¹⁴ Spoza tego regionu występują tylko trzech teologowie: J. Alfaro SJ, Y. Congar OP i L. Sartori.

wydał swój zbiór już w rok po opublikowaniu *Unfehlbar?*, a do współpracy zaprosił tych teologów, u których — jak sam zaznacza — mógł spodziewać się krytycznej oceny tej publikacji. Istotnie udało mu się zebrać sporo omówień (przeważnie dotąd nie opublikowanych) poddających twierdzenia Künga a krytyce¹⁵.

Teologowie zakwestionowali tak metodę, jak tezy Künga. Oczywiście u krytyków wystąpiło zróżnicowanie stanowisk i rozbieżność ocen. Jednakże przy zasadniczo negatywnej ocenie pozycji Künga, przez większość omówień przewija się opinia najlepiej ujęta przez K. Lehmana: „Dzięki ostrości postawienia problemu książka Hansa Künga *Unfehlbar?* wskazała na braki teologiczne oraz wewnątrzkościelne konsekwencje złego ujęcia teologicznego nauki o nieomylności” (s. 341). Autorzy rejestrują niejasności, jakie nadal obarczają pojęcie nieomylnych rozstrzygnięć, zwłaszcza papieskich. Szczególnie często spotyka się ubolewanie, że mimo pracy teologów, którzy wyjaśnili właściwy sens trudnej formuły *Vaticanum I: definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles* (DS 3074), to samo określenie powtórzył Sobór Watykański II (KK 25), nie rozszerzając go o należne uzupełnienia.

K. Lehmann podaje, że książka Künga zawiera przynajmniej trzy ważne dla teologii osiągnięcia (s. 344—345):

1. dostarcza bodźca do dokładniejszych oraz bardziej bezstronnych badań historycznych nad funkcją papieża w Kościele;
2. zwraca uwagę na konieczność nie tylko przekonującego uzasadnienia prerogatyw nauczycielskich papieża, ale także właściwego wprowadzenia w religijno-pedagogiczny sens dogmatu ogłoszonego przez *Vaticanum I*;
3. przeciwstawia się rozpowszechnionemu w Kościele otaczaniu aurą nieomylności wszelkich enuncjacji doktrynalnych papieża, czemu teologia nie przeciwdziałała w należyty sposób.

Mimo krytycznej oceny tez Künga, a zwłaszcza gwałtowności jego wystąpienia, autorzy stwierdzają, że Küng głośno wyraził dość rozpowszechnione nieukontentowanie (*Unbehagen*) i ostro sformułował pytania, jakie od czasu soboru powstają w Kościele na temat zrozumienia oraz interpretowania dogmatów. Tak od strony historycznej, jak systematycznej, występują w teologii niejasności, dotąd raczej wymijane niż analizowane. Natomiast Küng ujął niektóre z nich w formę dosadnych pytań (por. np. J. Ratzinger, s. 97—98; L. Sartori, s. 76; H. Fries, s. 216—232).

Sposób wysuwania problemów i stawiania twierdzeń napotyka na sprzeciw krytyków. Küng posłużył się metodą argumentacji i napastliwym stylem polemik antyinfalibilistycznych z okresu I Soboru Watykańskiego (por. np. W. Brandmüller, s. 117), co wywołuje odruchowy protest czytelników i utrudnia wniknięcie w myśl Künga. Kwestionując prawdziwość „zdań”, Küng apodyktycznie podaje własne poglądy, ujęte przecież też w „zдания” (L. Scheffczyk, s. 157—160). Choć więc forma wystąpienia Künga jest nie do przyjęcia, trzeba jednak dostrzec ważne problemy przez niego wysunięte, domagające się odpowiedzi (por. np. H. Mühlén, s. 233—234)¹⁶.

Kto skłonny jest potępić w całości książkę H. Künga *Unfehlbar?* z pozycji dotychczasowej teologii podręcznikowej, winien zapoznać się z dziełem zbiorowym wydanym przez K. Rahnera. Pomimo że stanowi ono krytykę rozwiązań podawanych przez Künga, jednakże afirmuje sensowność wysuniętych problemów i domaga się ich pogłębienia teologicznego.

Ks. Henryk Bogacki SJ, Warszawa

¹⁵ Por. w niniejszym zeszycie artykuł pt. *Problem nieomylności rozstrzygnięć nauczycielskich Kościoła*.

¹⁶ Wielu autorów opowiada się za zastąpieniem słowa „nieomylność” trafniejszym określeniem (por. zwłaszcza H. Fries, *Das missverständliche Wort*, s. 216—232).